El museu de la ciutat de Lleida, per fi, una realitat?

Magda Ballester Sirvent
Ana Loriente Pérez
Anna Oliver Castaños
Pilar Sada Castillo
Carles Sàez Llorca

A la ciutat de Lleida manca una infrastructura on es donin a conèixer les dades obtingudes, mitjançant l'arqueologia i la documentació antiga, del seu desenvolupament històric sota la perspectiva de diferents punts de vista: el creixement de l'espai urbà, la seva evolució i planificació, la població i el seu entorn quotidià. En definitiva, dades sobre el significat urbanístic, social i cultural d'una ciutat aixecada en un encreuament de vies de comunicació: cap a l'interior, cap al Pirineu i cap a la costa, que facilita i potencia el control d'un ampli territori.

Antecedents

L'elaboració de projectes que articulessin la creació del Museu de la Ciutat de Lleida, com a un equipament que gestioni el patrimoni històric de la ciutat des del punt de vista de la recerca, la conservació i la difusió, ha estat un tema recurrent.

El primer document realitzat va ser l'any 1986 arrel la necessitat d'intervenir sobre el recuperat sector de l'antic Portal de Magdalena (Junyent, E., Pérez, A., Puig F., Rafel, N., Tarrats, F., *Informe sobre el tractament Museogràfic de l'antic Portal de Magdalena*).

Un segon text es va redactar a l'any 1992 (Gasset, J., Iniesta, M., Lorés, I., Oliver, A,. Orteu, E., *Perspectives museístiques de Lleida*), document al qual es plantejava l'articulació del Patrimoni de Lleida entorn a tres institucions: el Museu d'Art de Lleida, l'Ecomuseu de l'Aigua i el Museu de la Ciutat de Lleida.

L'any 1994, en funció del Conveni signat entre la Paeria i la Universitat de Lleida el 1992 per a desenvolupar el Projecte d'Arqueologia Urbana, sorgeix l'iniciativa d'elaborar un *Pla de Difusió del Patrimoni Arqueològic de la Ciutat* (Rovira, C).

Al 1996 es va redactar el *Pla de Museus* que volia ser la definició de les directrius a seguir en l'aspecte d'equipaments museístics de la ciutat, com a part del conjunt d'actuacions en matèria d'infrastructures culturals a Lleida. Com a "museus bàsics" es plantejaven els següents equipaments: al voltant del Patrimoni artístic, el Museu de Lleida Comarcal i Diocesà i el Museu d'Art de Lleida i Centre d'Art Contemporani; com a apreciació del Patrimoni natural, etnològic i industrial, l'Ecomuseu de l'Aigua; en relació al Patrimoni històric, el Museu d'Història de Lleida. En aquest document es partia dels condicionaments urbanístics i culturals que disposava la ciutat. En l'aspecte urbanístic es destacaven: l'aprovació del Pla Especial del Turó- que definia els espais d'equipaments entorn de la Suda-; la redacció i aprovació dels dos Plans Directors de la Seu Vella i de la Catedral Nova; la definició de les possibilitats urbanístiques de l'illa de la Maternitat, així com les del Turó de Gardeny i del Castell dels Templers.

En relació al Museu d'Història de Lleida en aquest darrer document es partia de la proposta inicial de 1986 i de les modificacions afegides al 1992. Els punts més importants de la nova proposta es resumien en: l'ampliació del marc de referència del Museu (la història de la ciutat de Lleida); la definició de l'objecte museable, seguint com a fil conductor el desenvolupament urbanístic de Lleida i incorporant tots tipus de material; es contemplava la necessitat de comptar amb un edifici únic, que aglutinés tots els serveis necessaris per al seu funcionament com a Museu; s'assenyalava com a possible ubicació La Suda i es consideraven com a mòduls els elements patrimonials immobles recuperats.

Seguint les directrius del *Pla de Museus*, es va elaborar a l'any 1999 un avantprojecte pel futur Museu de la Ciutat: *Criteris bàsics per al desenvolupament del Museu d'Història de Lleida* (Sada, P.) L'objectiu d'aquest document fou la definició conceptual del nou Museu, i establir a grans trets les seves pautes i línies d'actuació. Aquest document ha estat per tant, el punt de partida de la redacció del Pla Director del Museu de la Ciutat presentat el proppassat mes de desembre de 2002.

El Pla Director del Museu de la Ciutat de Lleida

L'equip redactor va estar integrat per tècnics municipals implicats en el Patrimoni, arqueòlegs i arquitecte, sota la directriu d'una museòloga del Museu Arqueològic de Tarragona i amb el recolzament d'una persona experta en comunicació. Aquest fet va permetre un coneixement i una anàlisi molt més profunda de la problemàtica específica de la ciutat, així com de les necessitats reals dels espais, continguts i línies d'actuació que donessin cos al futur Museu.

Un altre aspecte a destacar, fou la premissa de projectar el nou edifici en funció dels continguts i del diàleg amb el lloc de la seva ubicació i del seu entorn. Moltes vegades, el projecte museogràfic i el projecte arquitectònic, avancen de forma paral·lela, i a vegades, l'edifici projectat condiciona els espais expositius i amb això, la dinàmica explicativa dels continguts. En aquest Pla Director, gràcies al treball i discussió conjunta dels diferents especialistes implicats en la seva redacció, continguts, espais i arquitectura formen un cos coherent.

S'ha plantejat un Museu dedicat a la ciutat, que parteix d'un concepte obert i dinàmic i en constant interacció entre els diferents elements que l'han de constituir, el passat com a memòria, el present com a reflexió i el futur com a projecció.

La proposta parteix de l'anàlisi de l'estat actual dels diferents components del Museu de la Ciutat de Lleida,

i té en compte el marc social, econòmic i cultural en el que s'ha d'inserir, així com el públic potencial que pot ser receptor d'aquest nou equipament.

Les col·leccions a partir de les quals es podria formalitzar el Museu de la Ciutat de Lleida es refereixen, fonamentalment, a tots els conjunts recuperats en les diferents excavacions arqueològiques realitzades a la ciutat. A més, s'han de tenir en compte el fons d'art i el documental de la Paeria.

Un dels elements principals de la proposta és la creació d'una seu central, que constitueixi el nucli del futur Museu de la Ciutat, centre de comprensió de l'evolució d'aquesta i motor de les activitats que desenvolupés en tots els camps. D'acord amb les previsions del Pla Especial del Turó de la Seu Vella, es preveu la construcció del Museu de la Ciutat de Lleida al Turó de la Seu Vella, en concret al baluard del Rei i amb la incorporació del recinte del palau de la Suda. Aquest espai, mirador privilegiat de la ciutat, ha estat sempre present en l'evolució que aquesta ha anat experimentant al llarg del temps i conté, per tant, en si mateix una part important de la seva història. El nou equipament es pot convertir en un eix d'articulació dels diferents usos plantejats en el turó.

Com a qualsevol equipament complex és necessari establir per a la seva materialització un seguit de fases d'actuació. Es planteja que en una primera fase es realitzi dos tasques fonamentals per al nou projecte; d'una banda, la intervenció arqueològica al Baluard del Rei, d'altra, la restauració del recinte de la Suda i l'equipament del seu mirador, per constituir la primera realitat del nou museu. En una segona fase es preveu l'inici de les obres i de les instal·lacions del nou edifici. En una tercera fase és planteja l'arranjament dels itineraris proposats que constituirà la segona materialització del Museu. La darrera fase, constituirà l'acabament de les obres del nou edifici, la museografia tècnica i la publicitat i comunicació. Al llarg de totes aquestes fases s'aniran desenvolupant de forma continuada les tasques de restauració de les col·leccions i els treballs de gestió i preparació.

L'arquitectura del nou equipament

L'escala i el paisatge arquitectònic de l'indret escollit —el Baluard del Rei i el recinte del Palau de la Suda— esdevé un repte arquitectònic de gran interès. S'ha partit d'un concepte bàsic: el diàleg amb el lloc i el seu entorn, el Turó de la Seu Vella.

Es tracta d'una intervenció on sempre s'ha donat prioritat a la integritat del baluard, modificant-se tan sols l'aspecte visual d'aquest pel que fa a l'alçada. La nova edificació permetrà un recorregut entorn de les muralles que configuren el baluard en no tenir adossat cap parament. Així mateix, s'ha plantejat com una edificació respectuosa pel que fa al cromatisme imperant al Turó de la Seu Vella i amb un disseny molt simple, que en cap cas, pren protagonisme als monuments històrics.

En qualsevol moment històric, la ciutat, el Turó de la Seu Vella, s'ha anat adaptant a les necessitats de l'època. A la nostra, l'interès de la societat per la salvaguarda del patrimoni és manifest, però, també hem de ser conscients que hi ha altres necessitats, altres formes de gaudir, i que amb consciència, respecte i valoració del nostre patrimoni, es poden donar passos endavant, encara que això suposi una transformació, sempre i quan es faci des del respecte a les lleis i als elements patrimonials.

És evident que qualsevol intervenció en un monument o zona històrica i arqueològica suposa una transformació, més gran o més petita, segons la sensibilitat i respecte del projecte. Però per a que un monument es dinamitzi, és necessari fer-hi intervencions.

L'edifici plantejat pel Museu de la Ciutat de Lleida, amb una superfície construïda total de 3.407,56 m², tindrà dues plantes dedicades als continguts i al seu propi funcionament; la primera estarà soterrada per tal de minimitzar l'impacte visual, mentre que la segona estarà construïda sobre la superfície del baluard. Un últim volum, molt més petit que els altres, organitza les comunicacions verticals i conté les instal·lacions en el seu nivell superior. Una passarel·la creuarà l'actual camí d'accés per ponent al palau, connectant la nova construcció amb l'antic palau reial de la Suda construït al segle XIII. Un pas lliure deixat a sota de la passarel·la, garanteix els itineraris de visita i l'accés a la plataforma de la Suda, sense haver de passar pel Museu si no es vol.

Espais expositius i continguts

L'espai de recepció

La finalitat d'aquest espai es rebre el visitant i que aquest pugui copsar que és el Museu de la Ciutat de Lleida: què ofereix, quins equipaments el conformen, com s'estableix el lligam entre les diferents ubicacions, etc. En aquest espai també se situaran els serveis d'informació del Museu, venda d'entrades i d'altres, relacionats amb la recepció del públic (guarda-roba, etc.).

La Sala d'exposició permanent de 802,35 m² de superfície.

El contingut de l'exposició permanent del Museu està pensat per facilitar la lectura de la història de la ciutat: donar les claus de comprensió de la seva evolució i recordar que la història s'actualitza dia a dia. La Lleida en el moment que es viu és present, però la Lleida ja viscuda, ja és passat, ja és història.

S'estructurarà en dos grans apartats.

El primer, estarà dedicat a la Lleida actual —Lleida Avui—, i els elements del recorregut intentaran donar una visió realista i objectiva de la ciutat, tant a nivell urbà, com a nivell social, econòmic i cultural. L'espai estarà format per un muntatge audiovisual, on se situa la ciutat de Lleida des de la visió de La Terra —des de l'espai—, Europa, Catalunya i Lleida, en un *zoom* d'aproximació fins al carrer.

Al segon —Lleida, ciutat de moltes ciutats— es pretén que el públic gaudeixi la ciutat antiga i que sàpiga que Lleida és producte d'una llarga història. El que és avui ve marcat per aquesta evolució que el Museu de la Ciutat convida a conèixer.

Les diferents èpoques d'aquesta evolució conformaran el contingut, des del naixement de la ciutat en

època ibèrica fins l'actualitat. Principi i final quedaran, així, connectats.

La presentació tindrà en compte l'evolució urbana (l'aspecte físic de la ciutat), els fets més importants (a vegades polítics, a vegades econòmics, a vegades socials, culturals...), la vida de la ciutat.

Un tercer àmbit de contingut es refereix al creixement dinàmic de la ciutat —una ciutat que creix. La maqueta de Lleida se situarà en un espai/mirador en el decurs del recorregut de l'exposició permanent. Aquest espai contemplat com un forat obert a la ciutat, servirà per anar actualitzant l'evolució de la ciutat periòdicament, convertint-lo en un espai viu i de referència

La sala d'exposicions temporals de 292,25 m² de superfície

Espai destinat a presentar discursos complementaris a l'exposició permanent, que permetin aprofundir sobre alguns aspectes, o presentar temes sobre la ciutat que no estiguin plantejats en l'exposició permanent. Aquest espai està pensat, també, perquè es puguin presentar exposicions temàtiques d'interès per a la ciutat, proposades des del propi Museu, o bé organitzades per d'altres museus i institucions.

La Suda i el mirador de la ciutat

Tot el recinte de la Suda es restaura i es musealitza, sent l'únic edifici que resta dempeus -la nau sud-, el darrer espai expositiu. Aquesta tindrà un ús cultural, convertint-se el seu interior en una sala polivalent de 230,75 m², on també té cabuda l'explicació de l'evolució del palau-castell. Un altre element que es musealitza és el terrat. La terrassa de La Suda és un lloc immillorable i talaia privilegiada per fer una lectura de la ciutat i del territori que l'envolta. Un sistema de barana/imatge (com una taula d'orientació) plantejarà una lectura de la ciutat i del territori, que complementaran el que s'ha vist a l'exposició permanent.

La Suda queda plenament integrada al nou Museu de la Ciutat, però mai perdrà la seva entitat pròpia i diferenciable en relació a la nova construcció. Una connexió flexible del Museu amb l'edifici de la Suda permetrà integrar-lo, o no (segons es desitgi), a les activitats del Museu. Així mateix, pot constituir-se en el punt d'inici de l'itinerari dedicat al turó.

Espais de serveis

El projecte contempla la necessitat de comptar, a més dels espais d'ús intern (despatxos, magatzems, sala de control tècnic i instal·lacions), amb una sèrie d'espais, on poder desenvolupar tota una sèrie d'activitats i serveis que es consideren bàsics per al bon desenvolupament de les tasques del Museu.

Sala de conferències i audiovisuals

Amb capacitat per a 100 persones, on es puguin portar a terme cicles de conferències, seminaris, projeccions i activitats públiques diverses.

Centre de documentació

Espai d'ús públic, on es puguin elaborar projectes o estudis relacionats amb la documentació històrica i arqueològica generada per les intervencions realitzades a la ciutat.

Tallers pedagògics

Aules-tallers on poder realitzar les activitats de difusió que s'organitzin des del Museu a partir de l'exposició permanent, les exposicions temporals o a partir de qualsevol altra iniciativa relacionada amb la ciutat.

La difusió

La difusió de les dades patrimonials obtingudes arrel de les intervencions també esdevé una tasca fonamental. A més de la programació d'exposicions temporals i d'altres activitats organitzades a l'entorn del contingut i de la tasca pròpia del Museu (conferències, seminaris, sortides, etc.), el programa de difusió del Museu de la Ciutat de Lleida tindrà en compte tres eixos principals:

Els itineraris

Hauran d'establir un lligam entre el centre del turó i les restes conservades en d'altres espais recuperats a la ciutat en els darrers anys a través del treball arqueològic, creant itineraris temàtics: arqueologia urbana, parròquies i barris, els límits de la ciutat, el riu i l'època medieval, el riu i l'agricultura, els templers, ciutat i guerra, el turó, que complementin el que explica el Museu.

A aquests itineraris, se'n podrà anar afegint d'altres que permetin lectures monogràfiques d'aspectes històrics i monumentals de la ciutat, com podria ser el referit a l'arquitectura modernista, o la incorporació de les termes romanes.

El projecte educatiu

Des de la posada en marxa del Museu ha d'estar a l'abast dels diferents usuaris la proposta educativa. Això comporta l'elaboració d'unes propostes que incloguin els diferents públics que puguin tenir interès en el Museu: el públic escolar, el públic familiar, el públic adult, el turista, etc.

El projecte de comunicació

Neix un nou Museu. Un museu diferent a la resta de museus: el de la ciutat. El públic objectiu és tota la ciutadania de Lleida i qualsevol col·lectiu o persona interessada a conèixer la història i la cultura lleidatana. Es proposa que els objectius del projecte de comunicació siguin els següents:

Informar a la ciutadania i promoure la comprensió i valoració del Museu encara inexistent

Promoure la identificació de la imatge del Museu amb la ciutat de Lleida.

Promoure sinèrgies entre el Museu i les excavacions arqueològiques.

Promoure l'interès ciutadà pel projecte de rehabilitació i per l'execució de les obres.

En el marc dels conceptes què és un museu i per què serveix, explicar la diferència d'aquest museu respecte als altres.

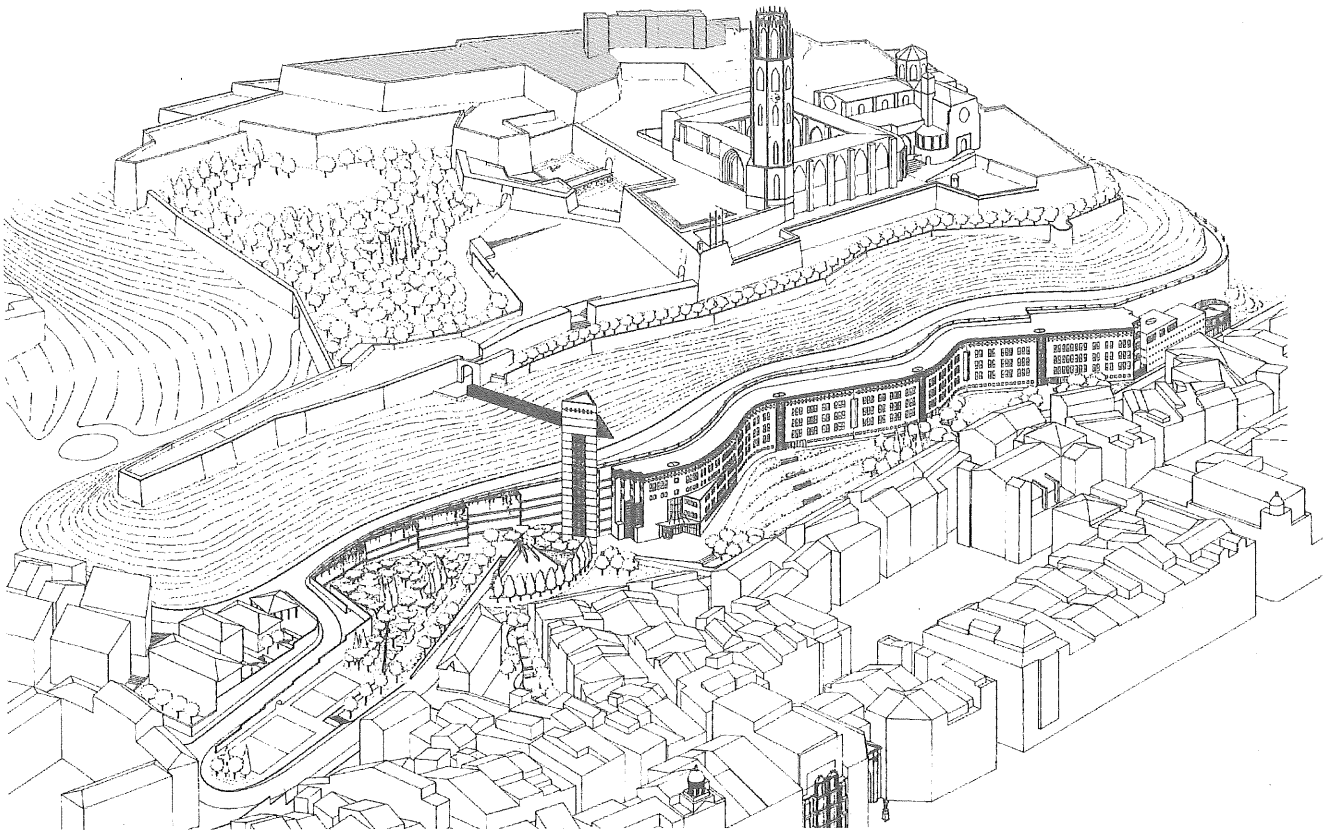

Fig. 1. Vista de la ciutat amb la implantació del Museu de la Ciutat.

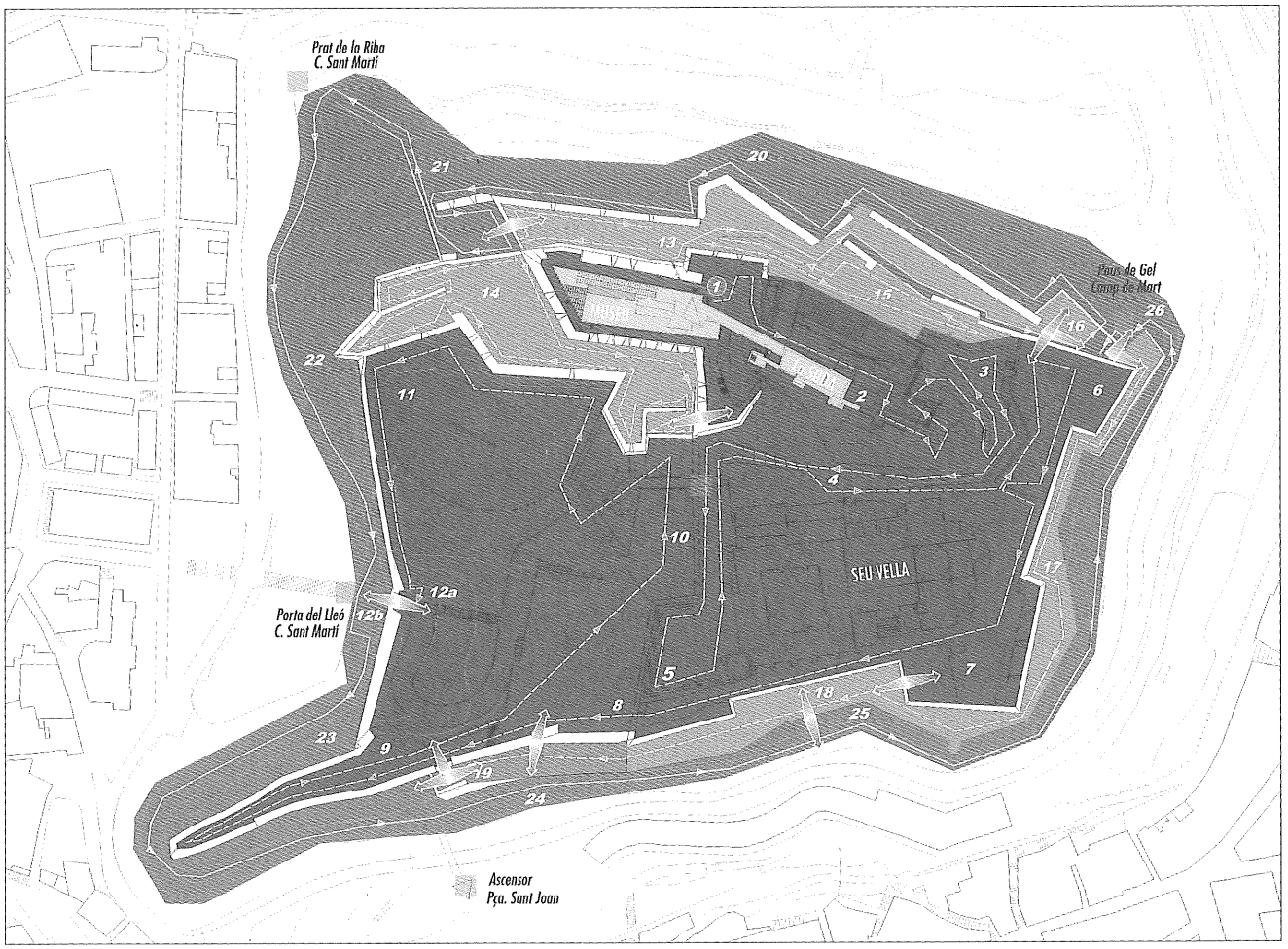

Fig. 2. La Suda i el baluard del Rei. La ubicació del nou museu.

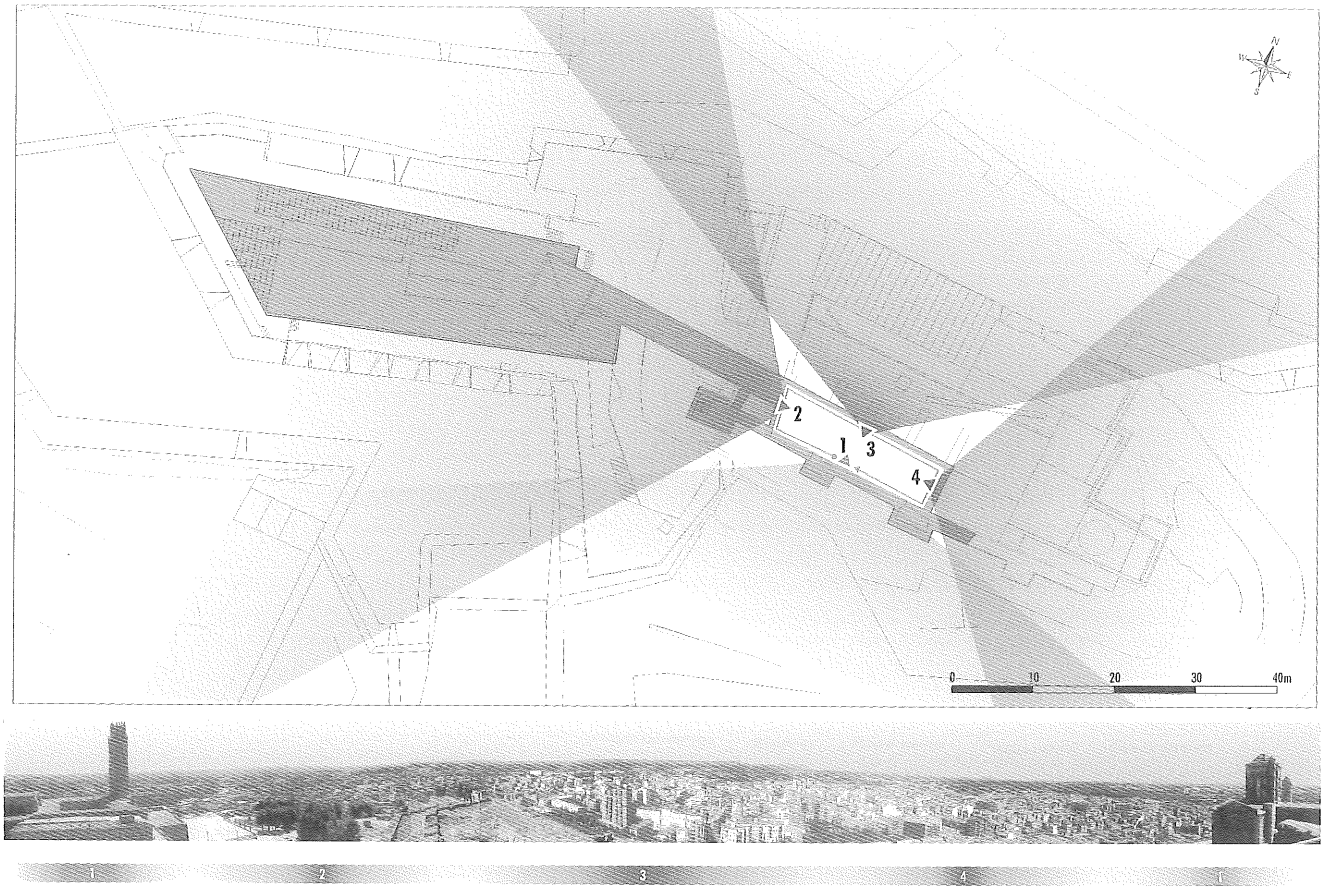

Fig. 3. Una proposta d'itineraris al Turó de la Seu Vella com una eina de difusió.

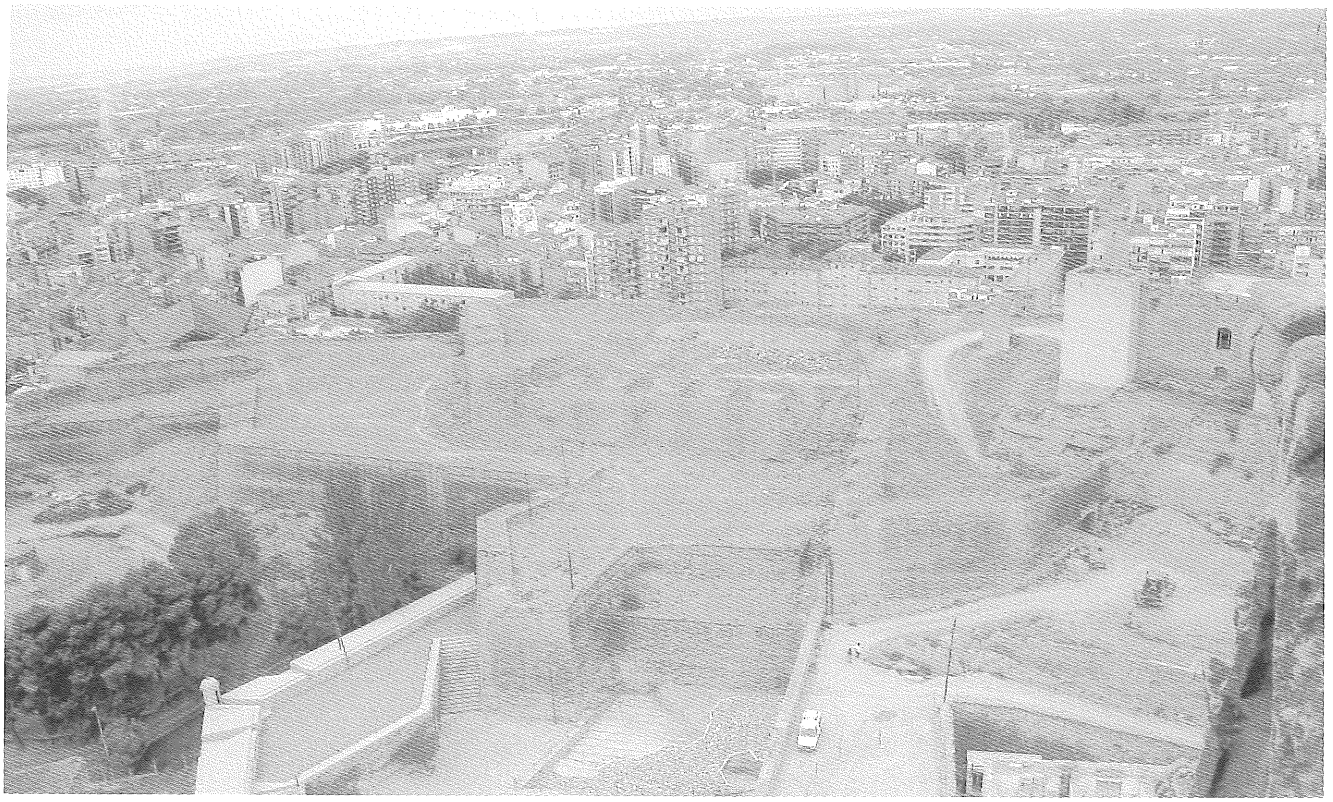

Fig. 4. La Suda i el seu mirador part fonamental del futur Museu de la Ciutat.